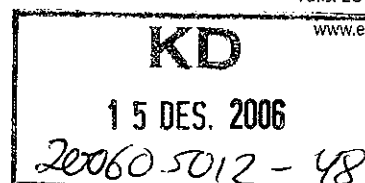

Kunnskapsdepartementet
Universitets- og høyskoleavdelingen
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Vår ref.: 06.3.204

Deres Ref.: 200605012

Dato: 14.12.2006

Høringssvar til rapporten *Sammen om kunnskap II*

Det vises til Kunnskapsdepartementets høring av rapporten "Sammen om kunnskap II- Operasjonalisering av indikatorer for formidling" utarbeidet av Universitets- og høyskolerådet. NESH har bedt om utsatt frist til 15. desember med å komme med sin uttalelse.

Gitt innføringen av det nye tellekantsystemet, ser NESH det som positivt at formidling gjøres til en egen indikator for finansiering av universiteter og høyskoler. Et viktig forskningsetisk prinsipp er at forskningen skal komme samfunnet til gode i vid forstand. I den sammenheng har også forskere et ansvar for å formidle resultatene til andre deler av samfunnet, og være i dialog med omverdenen. Derfor er det viktig at formidlingsoppgaver også gir uttelling når forskeres produksjon skal måles.

Uttalelsen tar stilling til forslagene i rapporten *Sammen om kunnskap II* der disse forslagene kan forventes å berøre forskningsetiske hensyn. Slike hensyn inkluderer forskeres akademiske frihet, forskningens formål og kvalitet, hensynet til kunnskapsbasert samfunnsdebatt, og hensynet til åpenhet og tilgjengelighet.

Som et ledd i arbeidet med denne uttalelsen har NESH nedsatt en arbeidsgruppe med fire eksterne medlemmer: Nicoline Frølich (NIFU-step), Catrine Holst (UiB), Vidar Enebakk (UiO) og Bjørn Hvinden (NOVA). Fra NESH deltok Kristian Berg Harpviken, Hallvard Fossheim og sekretaratsleder i NESH, Hilde Nagell. De eksterne medlemmene bidro med kommentarer og innspill i arbeidet, men står ikke ansvarlige for innholdet i uttalelsen. NESH arrangerte også i sakens anledning et åpent frokostmøte med tittelen "Formidling med tellekanter", tirsdag den 14. november 2006 på kafe Hambro i Oslo. Uttalelsen ble videre behandlet av NESH i møte den 8. desember 2006.

Flere reformer med vekt på resultatstyring har de senere årene blitt gjennomført innen universitets- og høyskolesystemet. Telling av ferdig utdannede kandidater og studiepoeng er allerede innført. Fra 2006 måles og rangeres publikasjoner etter nasjonale standarder. Lignende målstyring er også tenkt gjennomført i instituttsektoren. Satsninger de senere årene er i første hånd ment å øke effektiviteten i betydningen studiepoengsproduksjon og gjennomstrømming, bidra til økt internasjonalisering og legge til rette for økt vitenskaplig produksjon, og nå også til å styrke forskeres formidling. NESH ønsker i denne sammenheng å minne om betydningen av en artikulering av hvilke goder det er man vil oppnå gjennom

formidlingsdelen av reformen, og gjennom det bidra til en refleksjon omkring hvilke verdier som ligger til grunn for den.

I tillegg ønsker NESH å komme med følgende konkrete anbefalinger til utvalgets forslag. Komiteen anbefaler at:

- innovasjon tas ut av det foreslåtte settet av indikatorer
- det tas hensyn til relevante forskjeller mellom fag i vektingen av indikatorene
- det gis uttelling for lukkede brukerrettede fagmøter
- debattinnlegg gis uttelling under indikator 5
- det legges opp til en regelmessig revidering av indikatorene
- det gis en pris for ”innovativ formidling”

Avgrensningen av formidlingsbegrepet

I St.prp. nr. 1 legges det opp til at utvalget skal foreslå indikatorer som tar opp i seg aktiviteter rettet mot innovasjon og nyskaping. Utvalget foretar etter komiteens mening en aktiv og ubegrunnet omdefinering av et allerede eksisterende formidlingsbegrep. I utvalgets innstilling er det lagt opp til fem indikatorer:

1. Omsetning: Eksterne inntekter fra salg av tjenester og publikasjoner
2. Innovasjon og samhandling med arbeidslivet
3. Publikasjoner
4. Foredrag/posters på brukerrettede fagkonferanser
5. Medier og direkte formidling

Denne konkretiseringen skiller seg klart fra hvordan ordet ”formidling” normalt brukes, og slik det for eksempel ble definert av Universitetet i Oslo i utredningen “En ny formidlingspolitikk” (1999), punkt 2.1.

I utvalgets innstilling knyttes innovasjon eksplisitt til kommersialiseringsfasen, “der en løfter et lovende produkt ut i markedet i samarbeid med eksterne partnere”. Innovasjon blir dermed begrenset til næringsliv på bekostning av nyskaping i forhold til arbeidsliv og samfunnsliv mer generelt.

Det forrige formidlingsutvalget, “Sammen om kunnskap”, foreslo å ta ut innovasjon som indikator, og anbefalte at behovet for økonomisk stimulans til innovasjon i første rekke bør dekkes innenfor de nasjonale og regionale innovasjonssystemene. NESH slutter seg til dette forslaget. Det er vanskelig å måle den innsats og energi som legges ned i å utvikle patenter og kommersielle produkter hvor formidling enten er umulig i påvente av patenter, eller ikke ønskelig fordi det kan være ødeleggende for prosjektet i en konkurransesituasjon. Mer avgjørende er det at man ved å inkludere omsetning og innovasjon som indikatorer, skaper uklarhet ved å blande kommersialisering med det vi vanligvis forstår og definerer som formidling. Etter komiteens oppfatning bør det i stedet vurderes å lage to sett av indikatorer tilpasset disse to hovedtypene, eventuelt å utvikle alternative virkemidler for fremming av innovasjon. NESH anbefaler at:

- innovasjon tas ut av det foreslåtte settet av indikatorer

Omsetning og faglig nivå

Når det gjelder indikator 1, omsetning, vil komiteen bemerke at det er problematisk å benytte salg og omsetning av formidlingstjenester som en hovedindikator. Dette begrenser publikum til dem som har råd til å kjøpe slike tjenester, og er dermed ikke nødvendigvis et godt mål på etterspørsel.

Det kan se ut som utvalget setter likhetstegn mellom kvalitet og salgbarhet. På s. 8 i *Sammen om kunnskap II* står det: "Indirekte kan en også si at den [publikasjonen] kvalitetssikres gjennom at markedet ved å betale for ytelsen viser at det er en betalingsvilje i forhold til tjenester og kjøp av publikasjoner (man betaler ikke for noe man ikke har bruk for eller som ikke anses verdifullt og holder et visst nivå)." At noen vil betale for noe, sier imidlertid ikke i seg selv noe om det faglige nivået på det som det betales for. Det kan være mange andre grunner enn faglig kvalitet til at noen vil betale for noe, og tilsvarende kan en vare eller tjeneste holde et utmerket faglig nivå uten at "markedet" vil betale. Man slutter her for raskt fra kvantitet (antall kroner en uspesifisert mottaker er villig til å betale) til andre verdier eller kvaliteter ("nivå").

Mer generelt vil NESH påpeke at forholdet mellom tellekantsystemet for formidling og kvalitetsheving burde vært mer grundig problematisert av utvalget. Det ligger incentiver i det nye systemet til å produsere "mer". Men "mer" er ikke nødvendigvis bedre.

Komiteen vil også påpeke det problematiske ved at det under indikatoren for omsetning legges opp til at bare formidlingsbidrag der en kan kvalitetssikre registrering i samsvar med Riksrevisjonens regler kan inkluderes. Dette er i seg selv med på å snevre inn formidlingsbegrepet uten at det dermed fanger opp større del av det "klassiske" formidlingsbegrepet.

Relevante forskjeller mellom fag

Relevansen av de økonomiske indikatorene vil variere dramatisk fra fag til fag. Telling av patenter og kommersielle produkter vil kunne bety mye for deler av fag som kjemi, mens det neppe kan forventes å gi f.eks. klassisk filologi et tilsvarende oppsving.

NESH vil understreke at valg og vektning av indikatorer også må ta hensyn til relevante forskjeller mellom fag. Det er et faktum at ikke alle har forskningsfelt som i samme grad er av interesse for allmennheten. Videre er det relevante forskjeller mellom fag og fagområder når det gjelder formidlingstradisjoner. For eksempel er det slik at forbindelsene mellom forskning og formidling kan være særlig tette i kultur- og samfunnsfagene, der det ikke er uvanlig at det vitenskapelige bidraget samtidig er et formidlingsbidrag. NESH anbefaler at:

- det tas hensyn til relevante forskjeller mellom fag i vektningen av indikatorene

Behov for en indikator for “lukkede” formidlingstiltak rettet mot brukere

Utvalget skiller mellom allmennrettet og brukerrettet formidling. Allmennrettet formidling retter seg mot det brede publikum. Brukerrettet formidling retter seg mot en avgrenset gruppe brukere som har bruk for kunnskapen i utøvelsen av sin profesjon.

Ingen av indikatorene fanger imidlertid opp den formidlingen som skjer direkte fra forskere til brukere uten å gå veien om en offentlig kanal. Forskere er viktige premissleverandører til beslutningsmyndigheter og andre brukere i form av utvalgsarbeid, lukkede møter og høringer osv. Dette gir ikke uttelling på formidlingsindikatorene. NESH anbefaler derfor at:

- det gis uttelling for lukkede brukerrettede fagmøter

Hensynet til informert offentlig meningsdannelse

Et sentralt spørsmål er hvordan tellekantsystemets forskjellige dimensjoner konkret skal vektas i forhold til hverandre. Overlappingen mellom indikatorene for forsknings- og formidlingsdimensjonen slik de er satt opp, og den interne vektingen for sistnevnte, kan tyde på at allmenn formidling anses som en relativt sett mindre sentral del av universitetenes og høyskolenes aktiviteter.

Universitetenes rolle har historisk vært nært forbundet med idealet om tankens frihet, og indirekte også med ideen om demokratiet. Den grunnleggende opplysningsfunksjonen som er historisk forbundet med universitetets rolle, er ikke uten videre tatt tilstrekkelig vare på i indikatorene som er lagt til grunn for tellekantsystemet generelt og for formidlingsdimensjon spesielt.

Forskningsformidling består i å kommunisere innsikter, arbeidsmåter og holdninger ut av spesialiserte forskningsfelt, samt å bidra til en kunnskapsbasert samfunnsdebatt. I NESHS retningslinjer heter det at “formidling skal bidra til opprettholdelse og utvikling av kulturelle tradisjoner, informert offentlig meningsdannelse og til spredning av samfunnsrelevant kunnskap” (punkt 42). Utvalgets vektlegging av brukeres nytte av formidlingsbidragene (omsetning, innovasjon, brukerrettede artikler og formidlingsbidrag) tar ikke tilstrekkelig hensyn til disse viktige samfunnsoppgavene. Tidligere leder i NESH, Ragnvald Kalleberg, uttrykte dette poenget på følgende måte i en kronikk i *Morgenbladet* 10.november 2006: “Begrepet formidling er omdefinert [av utvalget], fra meningsdannelse i det sivile samfunn til verdidannelse i arbeidslivet.” Komiteen ser det i den forbindelse også som en uheldig vridningseffekt at debattinnlegg ikke belønnes i de foreslåtte indikatorene. Komiteen anbefaler derfor at:

- debattinnlegg gis uttelling under indikator 5

Hensynet til enkeltforskeres akademiske frihet

Indikatorstyring av formidling må ses i sammenheng med de øvrige reformene som har gitt økt resultatstyring i forskning og høyere utdanning. I denne sammenheng er det en fare for at indikatorstyring går på bekostning av enkeltforskeres akademiske frihet.

Telling er ikke noe nytt fenomen, i den forstand at undervisning, forskning og formidling i ulik grad kan ha vært målt og registrert lokalt. Likevel kan det være en fare i at forskere tilpasser sin aktivitet til de nye indikatorene. Oppfylld av indikatorene gis fort en egenverdi, noe som kan trekke oppmerksomheten bort fra det innholdsmessige i forskningen. Dessuten kan økonomisk premiering for uttelling på visse indikatorer i seg selv styre aktiviteten i uønsket og utilsiktet retning.

Utvalget har vært opptatt av å begrense belastningen ved rapportering, blant annet ved at forskere bare skal trenge å forholde seg til ett rapporteringssystem. Det er likevel bekymringsfullt dersom summen av de nye mål- og resultatstyringsreformene innebærer at mye av forskeres tid går med til rapportering.

Når forskeres tid styres inn mot å produsere resultater som gir uttelling på indikatorene, kan det også virke konserverende og gi mindre rom for innovasjon og kreativitet. Inspirasjon, ideer og kreativitet krever tid, og kan ikke resultatstyres på kort sikt og i snever forstand. Det er i den sammenheng viktig å stimulere til nytenkning når det gjelder formidlingsformer. En fast fiksert belønningsstruktur oppmuntrer til det motsatte: å formidle i etablerte former. NESH vil foreslå at:

- det legges opp til en regelmessig revidering av indikatorene
- det gis en pris for ”innovativ formidling”

Ikke et individuelt belønningssystem

Det er etter komiteens oppfatning på sin plass å fremheve at det ikke alltid er sammenfall mellom hva som fungerer på individnivå og hva som fungerer på institusjonsnivå. Denne spenningen mellom individer og institusjoner finner vi også i diskusjonen av akademisk frihet, NOU 2006:19:29: “[D]ess mer selektive slike [incentiv]ordninger gjøres med hensyn til hvilken atferd eller hvilke resultater som belønnes, dess lenger nedover de føres mot individnivå, og dess kraftigere de doseres, dess mer kan de begrense de reelle *mulighetene* en forsker har til å gjøre bruk av rettigheter som inngår i begrepet “akademisk frihet”.” NESH finner at det er grunn til å vektlegge dette ytterligere.

I NESHs retningslinjer heter det (punkt 3): “Det er argumenters holdbarhet og relevans som skal styre kunnskapsproduksjonen i forskning, ikke etablerte interesser og tradisjoner. Dette krever ordninger for å sikre institusjoners uavhengighet og forskeres uavhengighet innenfor institusjonen. Forskning krever derfor en institusjonelt garantert frihet til å søke, produsere og formidle vitenskapelige innsikter, så vel til en bredere offentlighet som til den interne undervisningen på institusjonen.”

Selv om indikatorstyring i forskning er et målstyringsinstrument for institusjonene, oppfatter både enkeltforskere og instituttledere indikatorene også som en individuell belønningsmodell for forskere. Det kan likeledes være grunn til å tro at det i praksis er vanskelig å skille det institusjonelle og det individuelle nivået. Universiteter og høyskoler står fritt til å allokere ressursene de mottar, og økonomiske incentiver kan på denne måten styres helt ned på det individuelle nivået. I den grad systemet oppfattes som et individuelt

belønningssystem, reiser det problemstillinger angående enkeltforskeres akademiske frihet, og det vil kunne få uønsket store konsekvenser for ansettelsessaker og karrieremuligheter.

Åpenhet og tilgjengelighet

NESH ser det som positivt at utvalget er opptatt av å stimulere til økt åpenhet og tilgjengelighet gjennom premiering av fulltekstpublikasjoner i Open Access Archives. Kunnskap er et allemannseie, og forskning burde derfor ideelt sett formidles gratis.

Komiteen stiller seg videre positive til at formidlingsbidrag på internett inkluderes i de foreslåtte indikatorene. Komiteen vil samtidig peke på at det er vanskelig å kategorisere arbeid på internett. Det sterke ønsket om å inkludere de nye mediene er prisverdig, men vil innebære meget krevende avveininger. Selv om en del internettaktiviteter åpenbart utgjør formidling i en eller annen relevant forstand, er det ikke lett å finne frem til anvendbare kriterier for å skille de aktuelle stedene fra mindre rimelige kandidater. (For eksempel kan faktorer som anerkjennelse fra gitte miljøer/grupper, etablerte sifingsprosesser ved overvåking av siden og antall treff alle synes relevante.) Internettbrukens korte historie og hurtige utvikling innebærer at man her har enda mindre å støtte seg til enn for andre aktiviteter når det gjelder etableringen av en målestokk.

Med vennlig hilsen

Sign.
Anne-Hilde Nagel
Komitéleder

Hilde W. Nagell
HildeW.Nagell
Sekretariatsleder